

B. OEKEN

[B] “HOTEL NEW FLANDRES”: ZESTIG JAAR VLAAMSE POËZIE GEBLOEMLEESD

Om het belang te onderstrepen van de bibliotheek van zijn Poëziecentrum in Gent memoreert directeur Willy Tibergien wel eens dat bloemlezer Gerrit Komrij er vele uren heeft doorgebracht. Het gebruik dat de voormalige Nederlandse Dichter des Vaderlands van deze respectabele poëzieverzameling maakt, is voor hem belangrijk symbolisch kapitaal. Literaire instituties in Vlaanderen hebben net als Nederlandse branchegenoten dat symbolisch kapitaal hard nodig om economisch te overleven. Iedereen die in literatuur of in literaire status geïnteresseerd is, kent Komrij. Komrij is de canon. Komrij's keuze installeert een pikorde in *De Nederlandse poëzie van de negentiende en twintigste eeuw*. Dat “Nederlandse” vat hij ruim op. Ook dichters met de Belgische nationaliteit doen mee. Alleen de Nederlandstalige natuurlijk. Sommigen van hen steken in de Nederlandse canon volgens Komrij ver of minder ver uit boven collega's met de Nederlandse nationaliteit. Zo zijn in de tiende druk (1996) van Dirk Van Bastelaere vier gedichten opgenomen, en van Benno Barnard en Huub Beurskens elk drie; van Boutens acht gedichten, van Karel van de Woestijne negen; van Stefaan Van den Brecht zes en van J. Bernlef vier

gedichten; van Leonard Nolens acht, van Cees Nooteboom vijf.

Nu heeft Gerrit Komrij in weerwil van zijn zorgvuldig onderhouden rebelse imago een nogal verbravende kijk op de Nederlandse poëzie. Niet alleen slaagde hij erin de dominante plaats van het experiment in de gangbare receptie te ondermijnen. Ook in de keuze die hij uit het werk van de afzonderlijke dichters maakt, vertoont hij een hang naar het lichtere, olijkere, meer vakmatige en gezagsgetrouwe en minder individuele en anarchistische. Juist de gedichten waarin dichters hun voorgeprogrammeerde zekerheden op het spel zetten en met particuliere oplossingen een antwoord proberen te vinden op hun geplogenheden, veronachtzaamt hij. Daarmee staan dichters uit Vlaanderen door hun andere, hem vreemde, talige, historische en cultuurpolitieke uitgangssituatie bij voorbaat bij Komrij op achterstand.

Charles Ducal thematiseerde dit gegeven in gedichten in zijn bundel *Moedertaal* (1994). Daarin presenteert hij het schrijven als een verraad aan de moedertaal, het Vlaamse dialect dat in zijn streek van herkomst wordt gesproken, letterlijk door de moeder. Vervolgens dient hij zijn metaforische moedertaal — de taal van zijn vaderland — in zijn gedichten ook nog eens zo te hanteren dat die geaccepteerd worden in de cultuurtaal van een

“vreemde hoofdstad”. De uitgever door wie hij wil worden gepubliceerd, zetelt in Amsterdam, niet in Brussel. Om de complexiteit van de relaties tussen het literaire systeem van Vlaanderen en Nederland aan te geven, veronderstel ik dat precies de thematiek van de getroebleerde plattelandsvlatter Ducals meerwaarde vormt voor zijn Nederlandse uitgever. En dan juist omdat Ducal die als anekdotisch materiaal gebruikt, en niet als taalavontuur.

Komrij heeft over het algemeen wel de bundels van die Vlaamse dichters uit de kast gehaald die erin geslaagd zijn hun poëzie onder te brengen bij een Amsterdamse uitgeverij. Dichters die daar niet in slaagden of in andere tijden in andere situaties het niet nodig achtten, liet hij staan: te particulier, te exotisch voor het centrum, te vreemd, te zeer verbonden met de Belgische geschiedenis, die niet met de Nederlandse samenvalt, en met een ander taalgevoel geschreven. Willy Tibergien, de prachtige bibliotheek van het Poëziecentrum overziend, voelde de lacune schrijven. Ter viering van het vijftienvigti jarig bestaan van het centrum vroeg hij de dichter, essayist en tijdschriftenmaker Dirk Van Bastelaere en diens collega-tijdschriftenmakers, de dramaturg en essayist Erwin Jans en uitgever en essayist Patrick Peeters, om een bloemlezing te maken van de poëzie in Vlaanderen na 1945. Volgens de inleiding van de bloemlezers kregen zij de

volgende opdracht mee: “Het overzicht diende literair-historisch verantwoord te zijn en representatief voor de poëzieproductie in Vlaanderen. Als het qua opzet ook nog zou afwijken van bestaande anthologieën was dat mooi meegenomen.”

Het resultaat ligt er sinds november 2008 onder de titel *Hotel New Flandres* en het mag er wezen: in een mooi vormgegeven boek zijn 672 gedichten opgenomen van 266 dichters. De bloemlezers volgen de Komrij door hun waardering uit te drukken in de hoeveelheid gedichten die ze van een dichter opnemen. Zij volgen hem niet in de weg om een niet verantwoorde persoonlijke smaak, gecombineerd met een canonpolitieke inzet de keuze te laten bepalen. Natuurlijk bedrijven zij net zo goed canonpolitiek en laten zij regelmatig hun persoonlijke smaak prevaleren. Maar zij leggen hun kaarten meest open en bloot op de literair-historische tafel. Zij benoemen in een ruime, kalm geformuleerde inleiding een aantal van hun begrenzingen. Zij verantwoorden hun keuze voor een chronologische opzet en voor paradigmatische vernieuwing als een van de belangrijkste criteria voor de waardering van een bepaalde dichter en zijn oeuvre.

Dat voor hen vernieuwing op zich een bepalende factor is voor de waardering van de kwaliteit van de poëzie, blijkt daaruit, dat ze van de dichters die zij als “paradigmadichters” bestempelen, ook het hoogste

aantal gedichten opnemen. De top van de piramide wordt gevormd door vier dichters met tien gedichten: Hugo Claus, Leonard Nolens, Hugues C. Pernath en Willy Roggeman. Daaronder volgen er drie met negen: Dirk Van Bastelaere, Herman De Coninck en Jotie 't Hooft. Onder de “paradigmadichters” komen met vier sterren de “typische oevredichters”; daaronder de “driesterrendichters” die zorgen voor “verspreiding en uitdieping van nieuwe tendensen”. De “tweesterrendichters” vormen een “complexe en heterogene groep. Ze zijn nog jong, maar wel beloftevol”. Daaronder is de brede basis van eensterrigen, die, om de metafoor van een bekende twintigste eeuwse Chinese dichter-politicus te variëren, het water vormen waarin de vissen van de paradigmadichters ongrijpbaar kunnen paraderen.

Hotel New Flandres is voor mij als Nederlander een feest om te lezen. Niet alleen is het prachtig om tal van onbekenden tegen te komen. Dat genoeg deel ik met veel Vlamingen, als ik zo de reacties zie. Lezing verandert en vermeerdert bovenal mijn kijk op dichters uit Vlaanderen die ik al wel kende. Remy van de Kerckhove bijvoorbeeld — niet in mijn Komrij opgenomen, in *Hotel New Flandres* een viersterrendichter met zeven gedichten — las ik lang geleden. Ik las hem in de context van mijn toenmalige ontdekkingen van de Vijftigers in Nederland. Ik heb nooit meer naar hem teruggrepen. Hij was te weinig “dicht” voor mij en op een bepaalde manier niet vreemd genoeg. Nu springen er vonken over, niet omdat de omgeving in deze bloemlezing dof zou zijn, maar omdat over het landschap waaruit hij opkomt een ander licht valt. Hij is me vreemder geworden en staat me daardoor nader.

Zo is er nog veel meer te zeggen over ontdekkingen en leeservaringen die *Hotel New Flandres* mogelijk maakt. Toch dringt zich een ander aspect daarvoor. Niet alleen de bibliotheek heeft deze bloemlezing met die van Gerrit Komrij gemeen. Beide bloemlezingen delen een nogal tumultueuze eerste receptie. Komrij schudde in 1979 het sneeuwoosje op van de hiërarchische verhoudingen in het dichtelijke veld. Sommige sneeuwvlokjes riepen hard “au”, andere sneeuwvlokjes kraaiden van plezier. De commotie bij de verschijning van deze bloemlezing is niet minder groot maar van een andere aard. Ze maakt zichtbaar dat het Vlaamse literaire systeem geen soepele machine is, en dat het juist daar knarst en piept

waar de structurele en geïmproviseerde drijfstanden met het Nederlandse systeem verbonden zijn.

Als combattanten elkaar over en weer van duistere politieke programma's beschuldigen, gaat het over meer dan alleen een zo hoog mogelijk plaatsje op de Helicon. Hans Vandevoorde publiceerde na een conflict met de redactie van *Yang* over zijn bespreking, een versie daarvan op het weblog *De Contrabas*.¹ Hij wijst op wat omissies en inconsequenties in de chronologische opzet. Hij bekritiseert het uitgangspunt van de vernieuwing, de paradigmawisseling als het onderscheidende kenmerk. Maar zijn venijnigste aanval vindt plaats op wat hij “territorialiteitsbeginsel” noemt. Hij concludeert dat de bloemlezing een getto is, “het Nieuw Vlaams Getto van de poëzie.”

Verwant is de kritiek van Benno Barnard en Huub Beurskens. Naast persoonlijk getinte aanvallen op Dirk Van Bastelaere die zichzelf een nogal prominente rol heeft toegekend — paradigmadichter, negen gedichten, buiten de inleiding gerekend de meeste bladzijden — richt hun voornaamste kritiek zich op wat zij noemen zijn benepen Vlaamse instelling. Barnard schrijft: “Dirk Van Bastelaere gedraagt zich als de eerste de beste Vlaamse provinciaal met een irrationele afkeer van de verwante stammen in het noorden (het woord ‘Hollands’ in pejoratieve zin valt al op de eerste pagina van de inleiding). Hij drukt de vage onlustgevoelens van de kleine burgerman uit en dient aldus de separatistische agenda.”² Barnard doelt waarschijnlijk op een binnen-Belgisch separatisme, waarvoor een anti-Hollands sentiment extra energie zou geven. Op het weblog *De Contrabas* volgde zoals gebruikelijk een korte golf van reuring. Philip Hoorne roerde zich in *Knack*.³

Iets in die bloemlezing met die rustige, enigszins ironische inleiding raakt blijkbaar gevoelige plekken. Al die plekken vallen onder het etiket “Vlaanderen”. Dat is leerzaam voor een Nederlander, die blijkens de bloemlezers niet tot hun literaire systeem behoort — hoewel gezien de grensoverschrijdende discussie niet al zijn landgenoten het daarmee eens zijn.

Nog leerzamer wordt het als je je realiseert dat de bloemlezers buitenproportioneel heftig reageren op de kritiek. Hadden ze reacties verwacht of voelden ze zich betrappt? Ze riepen een weblog in het leven, waarop ze elke criticus eerst met dedain en invectieven en vervolgens met half afgemaakte gedachtegangen en

bergen kritische theorie bestoken, die ze niet op zichzelf toepassen.⁴ Zelfs hun Nederlandse medestander uit de *Yangredactie*, Marc Reugebrink, ontzien ze niet als hij even iets niet goed heeft begrepen, of misschien wel een centimeter van hun lijn afwijkt. Ze geven hun agressie letterlijk vorm door bijvoorbeeld het polemische opstel van Vandevoorde in stukken te knippen, en de flarden van bijtend commentaar te voorzien. Ze houden een “blunderlexicon” bij. Ze citeren mannen van naam en faam, om hun stelling kracht bij te zetten dat Nederland en Vlaanderen gescheiden literaire systemen zijn. Van Bastelaere bedient zich om de literaire kritiek te karakteriseren gaarne van de term “oorlogsmachine”. Bloemlezingen noemt hij “legitimeringsmachines”. Aan de giftige termen af te lezen waarmee het trommelvuur van deze “polemieker” is doorspekt, wordt er in Vlaanderen weer aan chemische oorlogsvoering gedaan. Een van de rechtvaardigingsgronden voor de aard van dit gevecht zal wel zijn dat dit nu eenmaal eigen is aan het specifieke medium van het weblog.

Omdat de dapperste soldaat altijd een kleine jongen blijft, zal op een gegeven moment het zinnetje “ja maar, hij is begonnen” te horen zijn. Daarom kijk ik nog eens opnieuw naar die inleiding. Prikkelend is misschien de ironie ervan. Bijna iedereen trapt in de grap van Van Bastelaere om zichzelf *tongue in cheek* tot de paradigmatische dichter van de postmoderne generatie uit te roepen. In het Vlaamse veld is het misschien niet meteen duidelijk, maar vanuit Holland is onmiddellijk zichtbaar dat Erik Spinoy, die hij in een opdracht van een van zijn publicaties “partner in crime” noemde, en Peter Verhelst de beslissende figuren van die generatie zijn. Van Bastelaere zelf oriënteerde zich in zijn vroege periode te veel op Nederlandse modernistische auteurs als Martinus Nijhoff — *Pornschlegel* (1988) — en Hans Faverey — *Diep in Amerika* (2005) — om volgens de criteria die in de inleiding zijn aangelegd als typische Vlaamse postmodernist te kunnen gelden. Die oriëntering op Nederlandse coryfeeën is een beproefde en ook in zijn geval geslaagde strategie om bij Nederlandse uitgeverij symbolisch kapitaal op te bouwen.

Geslaagd is ook de parodie op een al te exacte benadering van cijfers en tabellen. Ik heb behoorlijk moeten grinniken over de manier waarop ze het fenomeen benaderen van de ondervertegenwoordiging

van vrouwelijke dichters in de Vlaamse poëzie. Met een deftig staasje verheffen ze de volgende cirkelredenering tot een wetenschappelijk probleem. “Op een totaal van 266 dichters hebben we 37 vrouwen opgenomen, of 13,9 procent. Toch bedraagt het aantal gedichten van vrouwen amper 10 procent van het totaal.” De cirkel in de redenering ontstaat omdat de samenstellers degenen zijn die gekozen hebben en verworpen. De uitkomst verbaast hen natuurlijk niet echt, maar ironiseert. Zo bewerken ze al hun keuzes omwille van die ironie en het plezier van de lezer met cijfers en tabellen tot een parodie op het wetenschappelijk vertoog. Al die sterretjes parodiëren vermoedelijk dan weer de vigerende culturele-bijlagenpraktijk van het geven van sterretjes, zodat de lezer niet eens meer de recensie hoeft te lezen om kennis te nemen van het oordeel van de recensent. De recensies boven de sterretjes kunnen dan ook straffeloos tot het noemen van de titel en de auteurs gereduceerd worden.

Of de zevende paragraaf eveneens ironisch gelezen moet worden, is de vraag. Het is de paragraaf die de meeste commotie heeft opgeroepen. Hoewel de bloemlezers eerder aangaven dat ze zich uitdrukkelijk op verzoek van de uitgever aan een louter Vlaamse bloemlezing wijdde, claimen ze hier een actieve keuze die ze vervolgens onderbouwen met “een literair-politieke visie”. Die houdt in: “Nederlandse critici, die de voorbije jaren vaak een platform in de belangrijkste dag- en weekbladen in Vlaanderen hebben gekregen, blijken namelijk onvoldoende kennis te hebben van de doorgaans complexe Vlaamse literaire traditie. Onder meer dit gebrek aan inzicht leidt in grensoverschrijdende bloemlezingen vaak tot een minorisering van de Vlaamse poëzie.”

Er worden hier twee problemen gesignaleerd, die in werkelijkheid niet zo oorzakelijk met elkaar verbonden zijn. Het gaat veelal om verschillende personen. De eerste constatering lijkt me de vraag waard, waarom die genoemde redacties Nederlanders lieten schrijven. Los van de hier versimpelde oorzakelijkheid is de tweede constatering voor een lezer van Komrij evident. Kritiek op een Vlaamse bloemlezing omdat die zich tot Vlaanderen beperkt, lijkt me onzin. Toen er in 1994 twee boeken verschenen met *De 100 beste gedichten van deze eeuw* waren er over deze opdeling alleen enthousiaste

geluiden te horen. Herman De Coninck was een van de samenstellers van het Vlaamse deel. Hij was een van de meest geliefde literaire personen van de Nederlandse cultuur. Hij stierf in de armen van een Nederlandse dichteres. Kan beter verbeeld worden dat het Nederlandse en Vlaamse literaire systeem samenhangen? Al zouden de bloemlezers misschien liever formuleren: kan beter verbeeld worden hoe ze samenhangen? Over dat hoe heeft Herman De Coninck in *De Balie* in Amsterdam in 1990 een boekje opengedaan. Maar zijn diagnose van het dedain van de Nederlandse critici ten opzichte van hun Vlaamse collega's brak niet door dat dedain heen: "Misschien houd ik aan al deze tijdverspilling toch een conclusie over: dat Vlamingen ten opzichte van het Nederlandse bi-cultureel zijn; Vlaams en Hollands. Zij zien verschillen. Hollanders zijn niet bi-cultureel. Zij zien zichzelf. Daarmee wordt het *ons* probleem."⁵

De oplossing die Van Bastelaere, Jans en Peeters kiezen voor het Vlaamse probleem is een Hollandse. Zij kiezen voor ontkenning. Het is (de formulering van) die ontkenning, die voor de commotie zorgt: "Voor het Vlaamse poëtische systeem is Nederland een buitenland, net zoals Frankrijk, Amerika en India dat zijn." Alleen al het feit dat de commotie niet in de literaire systemen van Frankrijk, Amerika, India en Wallonië is ontstaan, maar slechts in die van Vlaanderen en Nederland, weerlegt deze zin. Zoals ook hun eigen constatering over al die Nederlandse recensenten in de Vlaamse pers die zin weerlegt.

Ze gaan verder met: "Wie in Vlaanderen debuteert zal zich dus in de eerste plaats op het Vlaamse systeem richten en niet op het Nederlandse of het Groot-Nederlandse systeem. Vlaamse dichters kunnen nu eenmaal niet om grootheden als Claus, Pernath, Nolens of De Coninck heen." Deze redenering is alleen logisch voor diegenen voor wie literatuur losstaat van alle sociale en maatschappelijke voorwaarden waarbinnen ze ontstaat. En daarom is de opstelling van de bloemlezers curieus. Op hun blog nemen ze tegenstanders de maat die hun Bourdieu niet kennen. "It's the economy, stupid", roepen ze dan uit. Symbolisch en economisch kapitaal zijn onlosmakelijk verweven.

Een voor Van Bastelaere, Jans en Peeters gezaghebbend auteur analyseerde in 1995 de situatie

aldus: "In de tweede helft van de jaren tachtig heeft een samenspel van factoren de Vlaamse literatuur voor een catastrofe behoed. Dat is de onvermijdelijke conclusie van een terugblik op de ontwikkelingen van de afgelopen vijftien jaar. Die factoren waren:

1. de overname, halverwege de jaren tachtig, van de belangrijkste Vlaamse literaire uitgeverijen door Nederlandse concerns, waardoor een bestaande, minimale uitgeefinfrastructuur van de ondergang werd gered;
2. de invloed van het Nederlandse subsidiesysteem op het literatuurbeleid van de overheid;
3. de *common sense* van Vlaamse auteurs die eieren kozen voor hun geld en vanaf 1985 de voorkeur gaven aan de professionele aanpak van de Amsterdamse uitgeefhuizen. In een (literair) boek wordt door een schrijver flink geïnvesteerd: naast de uit zijn of haar opleiding verworven kennis die aan een tekst veelal ten grondslag ligt, worden ook tijd, geld, research en schrijfwerk in rekening gebracht. De vlucht naar het Noorden leverde de meeste Vlaamse auteurs een hoger rendement op voor deze investeringen van reëel en symbolisch kapitaal."

De conclusie uit deze analyse moet zijn dat het Vlaamse literaire systeem zoals het nu bestaat, niet had bestaan als deze ontwikkelingen niet hadden plaatsgevonden. Ontkenning is niet erg vruchtbaar. Vruchtbaarder is te kijken naar het hoe en wat van de vervlechtingen. Natuurlijk oriënteerden debuterende Vlaamse dichters zich op Claus, of oriënteren ze zich op Van Bastelaere, De Coninck en Nolens. Misschien doen en deden ze dat om andere redenen dan omdat dezen inmiddels bij gerenommeerde Nederlandse uitgeverij worden uitgegeven. Maar het feit dat ze daar worden uitgegeven, maakt hen onderdeel van een asymmetrisch functionerend, maar samenhangend en overlappend systeem. Wie naar uitgeverij van de paradigmadichters van *Hotel New Flanders* kijkt, ziet dat die allemaal aan de Amsterdamse grachten gevestigd zijn. Was er in die zestig gebloemleesde jaren dan helemaal geen paradigma in het Vlaamse poëtische systeem te vinden waarin Nederlandse uitgeverij geen brood zagen en dat daarom als zodanig een eigen, en wel de belangrijkste plaats in de *Hotel New Flandres* had moeten krijgen?

De ontkenning van de samenhang laat de vragen naar het hoe ervan verdwijnen. Willen we zicht krijgen op de asymmetrie, de afhankelijkheden en de dynamiek, dan moeten feiten onder ogen worden gezien. Veel Vlaamse dichters debuteren liever in Amsterdam, dan bij uitgeverij P of het Poëziecentrum; of ze proberen na verloop van tijd de overstap te maken. Redacties van een aantal Vlaamse literaire tijdschriften hebben Nederlandse leden. Het omgekeerde komt bij de traditionele Nederlandse tijdschriften veel minder voor. Maar bij webtijdschriften is dat weer wel het geval. Dat is misschien een van de verklaringen waarom ook daar zo fel wordt gereageerd. De jury's van de belangrijkste poëzieprijzen in Nederland zijn (lichtjes — er is asymmetrie) gemengd. Die prijzen en nominaties voor prijzen gaan ook naar Vlamingen. Zo werd Dirk Van Bastelaere genomineerd voor de VSB Poëzieprijs en werd zijn werk in 2008 bekroond met de Jan Campertprijs. Nederlanders worden gevraagd voor Vlaamse jury's.

De bloemlezers noemden zelf al (als probleem) dat Nederlanders in Vlaamse kranten over Vlaamse en Nederlandse poëzie schrijven. Hier is sprake van asymmetrie. Tegelijk blijkt het systeem behoorlijk dynamisch. Publiceren in Vlaanderen en over Vlaamse poëzie levert in Nederland groot symbolisch kapitaal op. Twee recent aangetreden hoogleraren moderne Nederlandse letteren verdienden die benoeming door met behulp van Vlaanderen een paradigmawisseling in de neerlandistiek te bewerkstelligen. Voormalig recensent van *De Standaard* Jos Joosten promoveerde op een standaardwerk over Vlaamse Vijftigers. Thomas Vaessens promoveerde op Nijhoff en Van Ostaijen. Samen schreven zij *Postmoderne poëzie in Nederland en Vlaanderen* (2003). Zij werden in respectievelijk Nijmegen en Amsterdam benoemd. In Utrecht hebben zij een Vlaamse collega, Geert Buelens, die zijn symbolisch kapitaal verdiende met *Van Ostaijen tot heden* (2001), een boek dat zich beperkt tot het Vlaamse systeem in de enge betekenis die Van Bastelaere, Jans en Peeters er in hun inleiding aan geven.

De gezaghebbende auteur van bovenstaand citaat is overigens de Dirk Van Bastelaere van 1995.⁶ We mogen aannemen dat zijn geheugen beter is dan dat van Nederlandse politici bij een parlementaire

enquête. Dat roept de vraag op welk symbolisch kapitaal hij en zijn medebloemlezers willen verwerven door de ontkenning van samenhangen die volgens hun eigen analyses wel degelijk bestaan. Ik weet het niet. Ik ben opgegroeid in Drente. Daar heb ik wel geleerd dat je moet oppassen als iemand in het centrum van de macht zich nog steeds op de *outsider*-ideologie beroept die hem daar bracht. Bepaald onprettig kan het worden als een kritische theorie tegelijk als legitimatievertoog moet dienen. Daar kunnen sommige van de lezers van die Chinese dichter nog over meepraten.

HANS GROENEWEGEN

DIRK VAN BASTELAERE, ERWIN JANS, PATRICK PEETERS (samenst.), *Hotel New Flandres. 60 jaar Vlaamse poëzie, 1945-2005*, Poëziecentrum, Gent, 2008, 752 p.

Noten

- (1) Te downloaden via <http://www.decontrabas.com/files/hetnieuwvlaamsgettovandevoorde.pdf>.
- (2) Te lezen via http://www.decontrabas.com/de_contrabas/2008/11/barnard-over-ho.html.
- (3) Ook Philip Hoornes recensie is te lezen via *De Contrabas*: http://www.decontrabas.com/de_contrabas/2008/12/hotel-new-fland.html.
- (4) Zie <http://hotelnewflandres.wordpress.com/>.
- (5) HERMAN DE CONINCK, "Het Diepe Zuiden, Over Vlaamse poëzie en Hollandse kritiek", in: *Intimiteit onder de melkweg*, geciteerd naar *Het proza*, dl. 2, De Arbeiderspers, Amsterdam/Antwerpen, 2000, pp. 51-64.
- (6) DIRK VAN BASTELAERE, *Wwwhhhoosshhh. Over poëzie en haar wereldse inbedding*, Vantilt, Nijmegen, 2001.

Zie ook http://www.decontrabas.com/de_contrabas/2009/02/het-grote-hnf-debat-in-brussel.html en <http://beschrijf.blogspot.com/> voor de verslagen van een discussieavond over *Hotel New Flandres*, die op 28 januari plaatsvond in Brussel.